

INHERITANCE OF SHARES – PRACTICAL ISSUES

Assist. Prof. Vladislav Ivanov, PhD

Department of Private law,
“Angel Kanchev” University of Ruse
E-mail: vrivanov@uni-ruse.bg

Abstract: The insufficient legislation regarding the inheritance of shares is the reason for multiple controversies in the theory and practice. The aim of this report is to examine these controversial topics, to analyze the existing views on them and suggest adequate solutions whilst taking into account the acting legislation. Consecutively the topics regarding what the term “share” includes in the cases of inheritance, how to proceed when the heir wishes/doesn’t wish to become a shareholder in the limited liability company and the specifics depending on the capacity of the heir are discussed. In the conclusion several proposals for legislative amendments regarding the topic are made.

Keywords: Shares, inheritance, shareholders, heirs, controversies

ВЪВЕДЕНИЕ

Сред основанията за прекратяване на участието на съдружник в дружество с ограничена отговорност съгласно чл. 125, ал. 1, т. 1 е неговата смърт. При настъпване на този юридически факт се поставя въпросът как следва да се процедира с наследяването на притежавания от лицето дружествен дял. Действащата нормативна уредба, съдържаща се в чл. 129, ал. 1 от Търговския закон, не дава ясен отговор на въпроса. В разпоредбата наред с уредбата на процедурата за прехвърляне на дружествения дял на друг съдружник или на трето лице е посочено, че той може да се наследява. Тази пестеливост на законодателя създава редица въпроси, отговорите на които са от значение за правилното правоприлагане в хипотезите на наследяването на дружествен дял.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Първият важен въпрос е какво включва понятието „дружествен дял“, когато става дума за наследяването му. В доктрината терминът се разглежда в широк и в тесен смисъл²⁰⁴. В широк смисъл дружественият дял материализира членството на съдружника в ООД – имуществените и неимуществени права и задължения, включващи правото на участие в управлението, правото на дивидент и ликвидационен дял и др. В тесен смисъл той представлява единствено дял от имуществото на дружеството, както е изрично посочено в чл. 127 от Търговския закон, без да са включени в него неимуществените права и задължения, част от съдържанието на членственото правоотношение.

Тази съществена разлика в дружествен дял в широк и в тесен смисъл поставя въпроса дали при наследяването му се наследява членството в ООД или само правото да се получи част от имуществото на дружеството. Подкрепа заслужава второто становище. Този извод следва на първо място от систематичното тълкуване на чл. 127 с чл. 129 от ТЗ. В чл. 127, както вече бе споменато, дружественият дял е дефиниран като част от имуществото на дружеството, а в чл. 129 законодателят изрично посочва, че се наследява дружественият дял. Ако наследникът ставаше автоматично член на ООД, тогава чл. 129 би следвало да посочва, че се наследява членството, а не само дружественият дял²⁰⁵.

²⁰⁴ Stefanov, G., 2014, Commercial Company Law, Veliko Tarnovo, Abagar press, p. 323 (Оригинално заглавие: Стефанов, Г., 2014, Търговско дружествено право, Велико Търново, Издателство „Абагар“, стр. 323).

²⁰⁵ В теорията е застъпено и обратното становище, че при наследяване дружественият дял следва да се разглежда в своя широк смисъл и че наследниците придобиват качеството съдружник на основание самото наследяване: Stefanov, G., 2014, Commercial Company Law, Takov, K., 1999, Some actual issues of register proceedings regarding inheritance of shares in limited companies, Market and Law, issue 2 (Оригинално заглавие: Таков, К., 1999, Някои актуални въпроси на регистърните производства при наследяване на дялове от дружества с ограничена отговорност, Пазар и право, брой 2).

Гореизложеният извод се споделя и в съдебната практика, съгласно която членствените права са понятие с по-широко съдържание от дружествения дял и наследяването на последния не води до автоматично придобиване на качеството съдружник²⁰⁶. Следователно, в случаите на наследяване дружественият дял следва да се разбира в тесен смисъл – само като част от имуществото на дружеството.

Следващият спорен въпрос във връзка с наследяването на дружествен дял е относно процедурата, по която наследник би могъл да стане съдружник в съответното ООД. След като вече бе аргументирано, че той не наследява членството в дружеството, това означава, че не е достатъчно само наследникът да приеме наследството (било то изрично или с конклюдентни действия), за да стане съдружник. Законът отново мълчи по въпроса. Щом наследникът приобретател на дружествения дял към разглеждания момент не е съдружник, тогава той има правното положение на трето лице спрямо дружеството²⁰⁷. Поради това следва приложение да намерят правилата за приемането на нов съдружник в ООД – чл. 129 във връзка с чл. 122 ТЗ. Наследникът следва да подаде молба до дружеството, в която изрично да заяви желанието си да встъпи като съдружник и че приема условията на дружествения договор. И тук възниква най-противоречивият въпрос с оглед интересите на наследника и на другите съдружници в ООД – необходимо ли е общото събрание да вземе изрично решение, с което да приеме за съдружник наследника (каквото решение е задължително в случаите на прехвърляне на дялове, както и приемането на нови съдружници), или е достатъчно наследникът да е изразил изричната си воля за встъпване като съдружник чрез молбата до дружеството.

За изясняването му е необходимо първо да се изходи от правната природа на дружеството с ограничена отговорност. То се определя като хибриден вид търговско дружество²⁰⁸. За разлика от СД и КД при дружеството с ограничена отговорност смъртта на един съдружник по правило не води до прекратяване на самото дружество, а само до прекратяване на членственото правоотношение – чл. 125, ал. 1, т. 1. От друга страна към настоящия момент ООД е предпочитаната форма на организация за малкия и среден бизнес, при който личното участие и качествата на съдружници са от съществено значение. За другите съдружници не е без значение кой ще замести починалия притежател на дружествения дял.

Теорията приема, че в случаите на наследяване на дружествен дял не е необходимо решение на общото събрание, с което да се приеме наследникът за съдружник²⁰⁹, с което се акцентира и върху белезите на ООД като капиталово дружество. От друга страна, съдебната практика е категорична, че решение на общото събрание в тази насока е задължителен елемент от фактическия състав на встъпването на наследник като съдружник²¹⁰. Съгласно посочените актове на Върховния касационен съд общото събрание на дружеството може да откаже приемането на наследника за съдружник дори той да отговаря на всички изисквания на закона и дружествения договор. Считаю, че подкрепа заслужава второто становище. Чрез изискването за изрично решение на общото събрание за приемане на наследника за съдружник се получава синхрон с вече изложеното съдържание на термина „дружествен дял“ при наследяването му, а именно, че той не включва членството в дружеството. В чл. 129 изрично е посочено, че свободно (без решение на общото събрание) се извършва само прехвърлянето на дружествен дял от един съдружник на друг. Наследникът няма качеството съдружник, от което следва, че за приемането му за такъв ще бъде необходимо изрично решение на общото събрание.

С оглед на гореизложеното може да се стигне до ситуация, при която наследникът изрично желае да встъпи като съдружник, но останалите съдружници да не го приемат за такъв

²⁰⁶ Определение № 78 от 09.02.2009г. по т.д. № 437/2008г. на ВКС.

²⁰⁷ Решение № 161/11.01.2011 по дело № 28/2010 на ВКС.

²⁰⁸ Gerdjikov, O., (2021), Textbook on Commercial Law Part I Traders, Sofia, Publishing house "Labour and law" (Оригинално заглавие: "Герджиков, О., (2021), Учебник по търговско право, Част първа - Търговци, София, Издателства къща "Труд и право").

²⁰⁹ Stefanov, G., 2014, Commercial Company Law, Takov, K., 1999, Some actual issues of register proceedings regarding inheritance of shares in limited companies.

²¹⁰ Решение № 161/11.01.2011 по дело № 28/2010 на ВКС, Определение № 166 от 30.03.2009г. по ч.т.д. № 132 ВКС

и така да го лишат от възможността да бъде част от дружество, реализиращо значителни приходи. Възниква въпросът как би могъл да защити интересите си наследникът в такава ситуация.

Често в практиката се наблюдават опити наследникът да се защити, като предяви иск по чл. 74 от ТЗ, с който иска от съда да бъде отменено решението на общото събрание, с което той не е приет за съдружник. Такъв иск обаче е недопустим в конкретната хипотеза, поради факта, че активно легитимирано да предяви иска е само лице, имащо качеството съдружник към момента на вземане на решението²¹¹.

След като законът не предоставя изричен начин за защита на наследника в конкретния случай, решение на проблема може да се постигне чрез предварителното му уреждане в дружествения договор. В повечето случаи при изготвянето на дружествения договор съдружниците не включват клаузи относно наследяването на дружествените дялове, а в случаите, когато такива са предвидени, те бланкетно преповтарят съдържанието на чл. 129 от ТЗ. Считаю, че включването на изричен текст в дружествения договор, предвиждащ, че не е необходимо решение на общото събрание за приемането на наследника за съдружник стига да е изразил желанието си за встъпване, би било достатъчно решение на проблема²¹².

Възможно е наследникът да не желае да встъпи като съдружник в ООД. В този случай той има право да получи имуществената равностойност на наследения дружествен дял. Размерът на вземането срещу дружеството съгласно чл. 125, ал. 3 от ТЗ следва да се определи въз основа на счетоводен баланс към края на месеца, през който е настъпила смъртта на наследодателя.

Често се наблюдават опити от страна на другите съдружници да оцетят наследника, като вземат решение за изплащане на дружествения му дял по номиналната му стойност, а действително дължимата сума съгласно счетоводния баланс да е значително по-голяма. В тези случаи наследникът следва да се защити чрез предявяването на осъдителен иск за действително полагащата му се сума.

В случаите на нежелание от страна на наследника да встъпи като съдружник в ООД възниква въпросът какво се случва с притежаваните от наследодателя дялове. При това положение има няколко хипотези. Първата от тях е, когато друг съдружник ще поеме въпросните дялове. Необходимо е изрично решение на общото събрание в тази насока. Поеманият дяловете съдружник ще трябва да внесе равностойността им и следва при заявяване на тези промени в Търговския регистър да се представи доказателство, че сумата е внесена. При разглеждането на такова заявление от длъжностното лице по регистрацията се наблюдава любопитна практика, която считаю, че не съответства напълно на закона. Често длъжностното лице в такива случаи дава указания, с които изисква доказателство, че равностойността на дяловете е внесена по банковата сметка на дружеството. И тук се поставя въпросът – как следва да се процедира, когато дружеството няма открита на свое име банкова сметка. За разлика от хипотезата на учредяване на дружество с ограничена отговорност, при която се открива набирателна сметка, след самото учредяване няма законово изискване дружеството да поддържа банкова сметка. Такива най-често са случаите на осъществяващите търговска дейност микропредприятия. Още по-сложно става, когато е починал едноличният собственик на капитала на дружеството, който едновременно е бил и управител. Тогава обективно няма да бъде възможно откриването на нужната според длъжностното лице по регистрацията банкова сметка, тъй като дружеството няма да има вписан нов управител, който да го представлява пред съответната банка. Поради изложените аргументи считаю, че подобни

²¹¹ Определение № 105 от 18.02.2021г. по ч.т.д. № 70/2021 на ВКС.

²¹² Становище относно възможността в дружествения договор да се предвиждат клаузи за наследяването на дружествен дял е изразено в Таков, К., Някои актуални въпроси на регистърните производства при наследяване на дялове от дружества с ограничена отговорност. Авторът обаче е приел, че не е необходимо съгласие на общото събрание за приемане на наследника за съдружник, освен ако не е предвидено обратното в дружествения договор. Възможността за включване на клауза относно приемането на наследника без решение на общото събрание косвено е разгледана в Определение № 100636 от 27.11.2020г. по ч.т.д. № 221/2020 на Бургаски апелативен съд.

указания на длъжностното лице по регистрацията, с които се въвежда допълнително условие при заявяването на промените, не съответстват на закона.

Следващата хипотеза, когато наследникът не желае да поеме дяловете на своя наследодател, е тези дялове да се поемат от трето за дружеството лице. Тук преди да се вземе решение от общото събрание в тази насока трябва да бъде спазена и процедурата за приемане на нов съдружник, а именно той да е подал молба до дружеството съгласно чл. 122 от Търговския закон.

Третата хипотеза е дяловете на наследодателя да не бъдат поети от никого, в който случай ще се стигне до намаляване на капитала на дружеството, като той не трябва да пада под законоустановения минимум.

С цел изчерпателност на изложението следва да бъдат разгледани и няколко специфични хипотези с оглед на качеството на наследника, тъй като изложеното до този момент се отнася до случаите, когато наследникът на притежавания дялове е пълнолетно лице, което не е съдружник в конкретното ООД.

Теорията и практиката са единодушни, че малолетните и напълно запретените наследници не могат да бъдат съдружници в ООД и че на тях следва да се изплати равностойността на дружествения дял. Спорният въпрос е относно непълнолетните и ограничено запретени наследници. В теорията е застъпено, че такива наследници могат да встъпят като съдружници в ООД²¹³. Аргументите в полза на такова становище са, че чл. 65 от ТЗ предвижда изискване за пълна дееспособност само за учредител на ООД. Също така в чл. 125, ал. 1, т. 1 е предвидено, че членственото правоотношение се прекратява с поставянето на съдружника под пълно запрещение. Следователно, по аргумент на противното ограничено дееспособен може да осъществява съдържанието на членственото правоотношение. Считаю, че това становище не може да бъде споделено, тъй като членственото правоотношение включва в своето съдържание и неимуществени задължения, които изискват личното участие на съдружника. Поради това като съдружници в ООД следва да могат да встъпят само напълно дееспособни лица²¹⁴.

На следващо място, особености са налице, когато наследникът е съдружник в ООД на собствено основание преди смъртта на наследодателя. Ако наследникът реши да поеме дружествения дял на наследодателя си в този случай, то процедурата е значително по-лека, тъй като не е необходимо да се спазват изискванията за приемане на нов съдружник. Съдебната практика²¹⁵ подкрепя извода, че когато наследникът е съдружник в ООД на собствено основание, тогава, за да придобие дяловете на своя наследодател, не е необходимо изрично решение на общото събрание по въпроса, а е достатъчно изразена от наследника воля в тази насока.

Нерядко се наблюдават случаи, при които наследникът не е съдружник в ООД, не е подал молба за приемането от общото събрание като такъв, но продава припадащите му се дялове на друго лице. Тук възниква въпросът доколко е допустимо такова разпореждане. Считаю, че сама по себе си такава сделка е действителна в отношенията между страните по нея, но тя не води до автоматично придобиване на членство в ООД на приобретателя, ако той също е трето за дружеството лице. Отново трябва да бъде спазена процедурата за приемане на нов съдружник, което означава, че приобретателят поема немалък риск при сключването на сделката. Поради това удачно би било включването на клауза в договора, защитаваща го при евентуален отказ на общото събрание да го приеме за съдружник²¹⁶.

²¹³ Stefanov, G., 2014, Commercial Company Law

²¹⁴ Изложението становище се подкрепя и в Kolev, N., (2021), Trade companies - Synthesis and commentary of the practice of the Supreme court and the Supreme court of Cassation, Sofia, Publishing house "Labour and law" (Оригинално заглавие: "Колев, Н., (2021), Търговски дружества - Синтез и коментар на практиката на Върховния съд и на Върховния касационен съд, София, Издателства къща "Труд и право").

²¹⁵ Решение № 161/11.01.2011г. по дело № 28/2010 на ВКС.

²¹⁶ Изложението се подкрепя и от практиката на ВКС: Определение № 396 от 30.05.2016г. по т.д. № 2165/2015г. на ВКС.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С оглед на гореизложеното и с цел предотвратяване на част от изложените противоречия между теорията и практиката относно наследяването на дружествен дял считам, че е удачно de lege ferenda в чл. 129 на Търговския закон да бъде включена нова алинея 3, която да гласи: „Приемането на наследник за съдружник се извършва при спазване на изискванията за приемане на нов съдружник, освен ако е предвидено друго в дружествения договор“. Чрез въвеждането на тази разпоредба ще се даде ясен отговор на въпроса относно процедурата по приемане на наследник за съдружник, като едновременно се даде възможност в дружествения договор да се предвиди, че за придобиването на качеството „съдружник“ е достатъчно наследникът да изрази воля за това без общото събрание на ООД да може да се притовопостави на волята му.

REFERENCES

Balabanova, M., 2020, Termination of a sole limited company in the case of death of the sole shareholder, Commercial and Obligations Law, issue 7 (**Оригинално заглавие:** Балабанова, М. 2020, Прекратяване на ЕООД при смърт на едноличния собственик на капитала, Търговско и облигационно право, брой 7).

Decision № 78/09.02.2009 on commercial case № 437/2008 of the Supreme court of Cassation.

Decision № 105/18.02.2021 on private commercial case № 70/2021 of the Supreme court.

Decision № 166/30.03.2009 on private commercial case № 132 of the Supreme court.

Decision № 100636/27.11.2020 on private commercial case № 221/2020 of the Burgas court of Appeal.

Gerdjikov, O., (2021), Textbook on Commercial Law Part I Traders, Sofia, Publishing house "Labour and law" (Оригинално заглавие: "Герджиков, О., (2021), Учебник по търговско право, Част първа - Търговци, София, Издателства къща "Труд и право").

Kolev, N., (2021), Trade companies - Synthesis and commentary of the practice of the Supreme court and the Supreme court of Cassation, Sofia, Publishing house "Labour and law" (Оригинално заглавие: "Колев, Н., (2021), Търговски дружества - Синтез и коментар на практиката на Върховния съд и на Върховния касационен съд, София, Издателства къща "Труд и право").

Ruling № 161/11.01.2011 on case № 28/2010 of the Supreme court of Cassation.

Ruling № 376/12.06.2007 of the Supreme court of Cassation.

Ruling № 396/30.05.2016 on commercial case № 2165/2015 of the Supreme court of Cassation.

Stefanov, G., 2014, Commercial Company Law, Veliko Tarnovo, Abagar press (**Оригинално заглавие:** Стефанов, Г., 2014, Търговско дружествено право, Велико Търново, Издателство „Абагар“).

Takov, K., 1999, Some actual issues of register proceedings regarding inheritance of shares in limited companies, Market and Law, issue 2 (Оригинално заглавие: Таков, К., 1999, Някои актуални въпроси на регистърните производства при наследяване на дялове от дружества с ограничена отговорност, Пазар и право, брой 2).